

แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโรงเรียนบ้านดอนสำโรง  
“ ต้นสำโรง ต้นไม้คู่บ้านดอนสำโรง ”  
หมู่บ้านดอนสำโรง ม.7 ต.ดงเตี้ย อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย



ภาพแสดงลักษณะของลำต้น ใบ ดอก และผลของต้นสำโรง

**ต้นสำโรง** เป็นต้นไม้ที่อยู่คู่กับหมู่บ้านมาช้านาน จนได้ชื่อว่าบ้านดอนสำโรง

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Sterculia foetida* L.

วงศ์ : STERCULIACEAE

ชื่อสามัญ : Bastard poom, Pinari

ชื่ออื่น : จำมะฮอง มะโรง มะโทรง โหมรง โหมโลง

**ลักษณะทางพฤกษศาสตร์**

**ลำต้น** จัดเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ผลัดใบ ที่มีความสูงของต้นประมาณ 15-20 เมตร และอาจสูงได้ถึง 30 เมตร ลำต้นเปลาตรงและสูงชะลูด เรือนยอดเป็นรูไข่ถึงทรงกระบอก ทรงพุ่มโปร่งไม่ทึบ กิ่งก้านแตกแขนงในลักษณะตั้งฉากกับลำต้นและแผ่กว้างออกไปรอบ ๆ ต้น และการแตกกิ่งก้านจะออกเป็นระยะ ๆ ทำให้เห็นทรงพุ่มเป็นชั้น ๆ ตูกลายฉัตร และในแต่ละชั้นจะมีระยะห่างใกล้เคียงกัน และจะแตกกิ่งก้านที่ระดับความสูงตั้งแต่ 8-10 เมตร เปลือกลำต้นค่อนข้างเรียบและค่อนข้างหนาและเป็นสีเทาหรือสีน้ำตาลปนเทา ปรากฏร่องรอยแผลเป็นของก้านใบที่หลุดลอรอบต้นอย่างชัดเจน และมีลักษณะเป็นเส้นใยหยาบ ๆ สีน้ำตาล ส่วนโคนต้นแก่แตกเป็นพู่พอนเล็กน้อย เนื้อไม้หยาบและเป็นไม้เนื้ออ่อนค่อนข้างเหนียว ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ในประเทศไทยพบต้นสำโรงกระจายพันธุ์อยู่ตามป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง และตามป่าโปร่งทั่วไป ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 100-600 เมตร

**ใบสำโรง** ใบเป็นใบประกอบแบบฝ่ามือ กางแผ่ออกจากจุดเดียวกัน ออกเรียงเวียนสลับ มีใบย่อยประมาณ 7-8 ใบ ลักษณะของใบย่อยเป็นรูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายใบเรียวแหลมหรือมีติ่งแหลม โคนใบแหลมหรือเป็นรูปปลิม ส่วนขอบใบเรียบ ใบมีขนาดกว้างประมาณ 3.5-6 เซนติเมตร และยาวประมาณ 10-30 เซนติเมตร ก้านใบย่อยยาวประมาณ 3-5 มิลลิเมตร แผ่นใบหนาเกลี้ยง หลังใบเรียบ และท้องใบเรียบแต่มีสีอ่อนกว่า มีเส้นแขนงใบข้างละ 17-21 เส้น ส่วนก้านใบรวมยาวประมาณ 13-20 เซนติเมตร

**ดอกสำโรง** ออกดอกเป็นช่อแบบแยกแขนง โดยจะออกตามปลายกิ่งหรือตามซอกใบใกล้กับปลายกิ่ง ดอกย่อยเป็นสีแดงเข้ม ไม่มีกลีบดอก มีแต่กลีบเลี้ยงดอกมี 5 กลีบ โคนกลีบติดกันเป็นรูปถ้วยสี่แฉก ส่วนปลายแยกเป็น 5 กลีบ ปลายกลีบม้วนออก และมีขนละเอียดปกคลุม เมื่อดอกบานเต็มที่จะงอลงด้านล่าง และมีขนาดกว้างประมาณ 2-2.5 เซนติเมตร ดอกมีเกสรเพศผู้ประมาณ 12-14 อัน ก้านเกสรมีขนาดสั้นมากจนเกือบมองไม่เห็น อยู่ติดกับรังไข่ ดอกมีกลิ่นเหม็นมาก จึงไม่ควรนำมาปลูกบริเวณใกล้ที่พักอาศัย โดยจะออกดอกในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม และช่อดอกจะออกไล่เลี่ยกับการผลิใบอ่อน

**ผลสำโรง** ชั่วผลติดกันเป็นกระจุก 4-5 ผล ลักษณะของผลเป็นรูปทรงรีหรือรูปไต ปลายผลมีติ่งแหลมออกเป็นพวงห้อยย้อยลงมา ผิวผลเรียบแข็ง ผลอ่อนเป็นสีเขียว เมื่อแก่แล้วจะเปลี่ยนเป็นสีส้ม สีแดง หรือสีแดงปนน้ำตาล มีขนาดกว้างประมาณ 6-9 เซนติเมตร และยาวประมาณ 8-10 เซนติเมตร พอแห้งแล้วจะแตก้าออกเป็น 2 ซีกตามร่องประสาน เปลือกผลแห้งจะแข็งเหมือนไม้และมีสีน้ำตาล ภายในมีเมล็ดลักษณะกลมรีสีดำ เนื้อในเมล็ดเป็นสีขาว เมล็ดมีขนาดกว้างประมาณ 1.3 เซนติเมตร และยาวประมาณ 2.5 เซนติเมตร โดยผลหนึ่งจะมีเมล็ดประมาณ 12-13 เมล็ด และจะออกผลในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน



ภาพแสดงลักษณะดอกและผลของต้นสำโรง

### สรรพคุณของสำโรง

1. เปลือกต้นมีรสฝาดสุขุม ใช้ต้มกับน้ำกินเป็นยาแก้ลมเสมหะและอาเจม (เปลือกต้น)
2. ช่วยแก้โลหิตและลมพิษการ (เปลือกต้น)
3. ช่วยขับเหงื่อ (เปลือกต้น)
4. เปลือกหุ้มเมล็ดมีสรรพคุณช่วยแก้กระหายน้ำ (เปลือกหุ้มเมล็ด)
5. ช่วยละลายเสมหะ (เปลือก)
6. ผลมีรสฝาด สรรพคุณเป็นยาแก้ท้องร่วง
7. ช่วยสมานแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้ (ผล) และน้ำจากผลมีสรรพคุณเป็นยาสมานท้อง (น้ำจากเปลือกผล)
8. เปลือกต้นมีสรรพคุณเป็นยาแก้บิดปิตธาตุ (เปลือกต้น)
9. ช่วยแก้ลำไส้พิการ (เปลือกผล)
10. เปลือกต้นและเมล็ดมีสรรพคุณเป็นยาระบายอ่อน ๆ (เปลือกต้น, เมล็ด) ส่วนใบก็มีสรรพคุณเป็นยาระบายเช่นกัน (ใบ)
11. เปลือกต้นนำมาต้มกับน้ำกินช่วยแก้อาการบวมน้ำ (เปลือกต้น)
12. ช่วยขับปัสสาวะ (เปลือกต้น)
13. ช่วยแก้ปัสสาวะพิการ (เปลือกผล)

14. เปลือกต้นมีสรรพคุณช่วยรักษาโรคไส้เลื่อนได้ดี โดยให้ใช้เปลือกต้นสำโรง (สดหรือแห้งก็ได้) นำมาผสมกับฝาละมีหรือกระเบื้องดินเผา และผสมกับน้ำปูนใส (ปูนขาวหรือปูนแดงที่ใช้กินกับหมากพลู) โดยให้ฝนจนเป็นน้ำข้น แล้วเอาน้ำที่ได้มาทาถูอัมตะบริเวณที่บวมหรือเริ่มเป็นไส้เลื่อนได้ไม่นาน และให้ฝนทาวนละหลาย ๆ ครั้ง จะช่วยทำให้ถุงอัมตะหดตัว โดยให้ทาติดต่อกันประมาณ 30 วัน พบว่าได้ผลดีอย่างชะงัดนักแล เพราะเคยใช้รักษาหายมามากหลายรายแล้ว (ตำรายาสมุนไพร หลวงปู่ศุข วัดมะขามเต่า) (เปลือกต้น)
15. ผลและเปลือกผลมีรสฝาด ใช้ปรุงเป็นยากินแก้โรคไตพิการ (ผล, เปลือกผล)
16. น้ำจากเปลือกผล มีสรรพคุณเป็นยารักษาโรคไต (น้ำจากเปลือกผล)
17. ช่วยรักษาบาดแผล (เมล็ด)
18. เปลือกต้นใช้ต้มกับน้ำกินแก้โรคปวดข้อ (เปลือกต้น)

### ประโยชน์ของสำโรง

1. เนื้อไม้สำโรง เป็นไม้เนื้ออ่อน นำมาไสกบและตกแต่งได้ง่าย จึงเหมาะรับนำมาใช้ทำเครื่องเรือน หนีบใส่ของ หูกทอผ้า ไม้จิ้มฟัน ก้านและกลักไม้ขีดไฟ และไม้อัดได้ ส่วนเปลือกสามารถนำมาใช้ทำเชือกอย่างหยาบ ๆ ได้
2. น้ำมันจากเนื้อในเมล็ดสำเร็จสามารถนำมาใช้ในการปรุงอาหารและจุดไฟได้ (บางข้อมูลระบุว่าผลมีรสหวาน และใช้รับประทานได้)
3. ในด้านการเป็นไม้ประดับ ความน่าสนใจของต้นไม้ชนิดนี้ก็คือ เป็นต้นไม้ที่มีรูปทรงของลำต้นเปลาตรง มีเรือนยอดเป็นเหมือนร่ม พุ่มใบหนาทึบ กิ่งก้านแตกตั้งฉากกับลำต้นจากจุดเดียวกันเป็นฉัตร รูปใบดูแปลกตา และให้สีส้มสวยงาม เพราะใบอ่อนจะเป็นสีน้ำตาลแดง เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีเขียว พอใบใกล้ร่วงจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองดูสดใส อีกทั้งยังมีผลแก่สีแดงที่ดูเด่นสวยงามและแปลกตา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะนิยมนำมาปลูกไว้ตามริมถนน โรงเรียน หรือในวัด และยังจัดเป็นไม้ป่าที่หายากขึ้นเรื่อย ๆ หรือใช้ปลูกเป็นหมวดหมู่เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ก็ให้ความแปลกตาและร่มเงาได้เป็นอย่างดี (แต่จะไม่นิยมมาปลูกไว้ในบริเวณที่พักอาศัย เพราะดอกมีกลิ่นเหม็นมาก)

### เอกสารอ้างอิง

หนังสือสมุนไพรไทย เล่ม 1. (ดร.นิจศิริ เรืองรังษี, ธวัชชัย มังคละคุปต์). “สำโรง (Sam Rong)”. หน้า 303.  
หนังสือสมุนไพรในอุทยานแห่งชาติภาคเหนือ. (พญ.เพ็ญญา ททรัพย์เจริญ). “สำโรง”. หน้า 183.  
อุทยานธรรมชาติวิทยาสีรีรุกขชาติ, คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. “สำโรง”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [www.pharmacy.mahidol.ac.th/siri/](http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/siri/). [12 มิ.ย. 2014].  
พรรณไม้บริเวณสวนสมุนไพรสาธิต, สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. “สำโรง”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [www.rspg.or.th/plants\\_data/](http://www.rspg.or.th/plants_data/). [12 มิ.ย. 2014].  
ภาพประกอบ : [www.flickr.com](http://www.flickr.com) (by Hawaiian Ecosystems at Risk project (HEAR), Dinesh Valke, Forest and Kim Starr, Hai Le, kaydeesquared, Ahmad Fuad Morad)